

Research Article; Received: 2024-10-30; Revised: 2025-03-23; Accepted: 2025-04-02.

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม: พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี
ที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาของบ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

Cultural Ecology: The Rituals and Beliefs about
Supernatural Related to the Prophecy,
Healing of Banpong Wang, Wang Sai Kham Subdistrict,
Wang Nuea District, Lampang Province

พัชรภรณ์ นักเทศน์*¹, สหัตยา วิเศษ², ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์³, ปรีชา วงศ์ทิพย์⁴

Padcharaporn Nakthes¹, Sahathaya Wises²

Tipaporn Yesuwan³, Preecha Wongtip⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่^{1, 3},

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา²,

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่⁴

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus^{1, 3},

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus²,

Faculty of Humanity, Chiang Mai University⁴

First/Corresponding Author, E-mail: benzbenzerzer@gmail.com*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีของบ้านปงวัง 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาของชุมชน 3) วิเคราะห์รูปแบบการปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ร่างทรง ผู้ประกอบพิธีกรรม ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน และ

เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปงวัง จำนวน 22 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนบ้านปงวังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับระบบนิเวศป่าชุมชนและแม่น้ำ โดยรักษาพิธีกรรมดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงเสริมสร้างความเคารพต่อธรรมชาติและ การอนุรักษ์ทรัพยากร แต่ยังส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ พบว่า การแพทย์สมัยใหม่จะเข้ามามีบทบาท ความเชื่อเรื่องผียังคงหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ 2) พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีในชุมชนบ้านปงวังได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาและขั้นตอนเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมีปัจจัยหลักจากการเปลี่ยนแปลงทางภูมิวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม การผสมผสานระหว่างการรักษาพื้นบ้านกับการแพทย์แผนปัจจุบันยังคงมีอยู่เพื่อให้การรักษามีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน 3) รูปแบบการปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษา ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนมี 3 รูปแบบ คือ (1) การปรับตัวด้านร่างกาย (2) การปรับตัวด้านวิถีคิด (3) การปรับตัวด้านความสัมพันธ์ในสังคม องค์ความรู้จากการวิจัย คือ วัฒนธรรมมีบทบาทในการกำหนดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ความสามัคคีและการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างรับผิดชอบ

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาวัฒนธรรม; พิธีกรรม; ความเชื่อเรื่องผี; การพยากรณ์; การรักษา

Abstract

This research aims to 1) study the cultural ecology related to rituals and beliefs about spirits in Ban Pong Wang; 2) examine the changes in rituals and beliefs about spirits concerning divination and healing in the community; and 3) analyze the adaptive patterns of rituals and beliefs about spirits related to divination and healing amid community changes. This is a qualitative study, with data collected through document review, field survey, and interview with 22 key informants, including monks, community leaders, spirit mediums, ritual practitioners, local sages, residents of the community, and staff from the

Ban Pong Wang Sub-district Health Promotion Hospital. Data are analyzed using content analysis.

The research findings reveal that 1) the Ban Pong Wang community maintains a close relationship with the ecosystem of the community forest and river, preserving traditional rituals that reflect beliefs intertwined with nature and the supernatural. These rituals not only foster respect for nature and resource conservation but also promote community unity. Additionally, despite the increasing influence of modern medicine, beliefs about spirits remain integral to maintaining the balance between humans and nature. 2) The rituals and beliefs about spirits in Ban Pong Wang have adapted their content and procedures to align with the rapid changes in society and technology. Key factors influencing these adaptations include changes in cultural geography, economy, and society. The integration of traditional and modern medicine continues to ensure effective healthcare that aligns with the community's beliefs and culture. 3) The adaptive patterns of rituals and beliefs about spirits related to divination and healing in the context of community change can be categorized into three types: (1) physical adaptations, (2) cognitive adaptations, and (3) social relationship adaptations. The body of knowledge from research indicates that culture plays a role in determining the management of natural resources, promoting the uniqueness of communities, fostering unity, and ensuring responsible environmental management.

Keywords: Cultural Ecology; Ritual; Belief in Spirit; Divination; Healing

บทนำ

นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษาการปรับตัวของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม โดยเน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัวของสังคม และมองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อาณาเขตทางวัฒนธรรมและอาณาเขตทางธรรมชาติ จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า วัฒนธรรม ก็คือ ตัวแทนหรือการสะท้อนการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมหนึ่ง

(Steward, 1955) การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยี การขยายตัวของชุมชนและลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์สามารถดำรงชีพอยู่ร่วมกับธรรมชาติเช่นเดียวกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย แต่การดำรงชีพของมนุษย์แตกต่างกับสัตว์อื่นเนื่องจากมนุษย์มีศักยภาพและความสามารถในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้ที่เรียกว่า วัฒนธรรม อันเป็นเครื่องมือในการควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมักจะเพิ่มความซับซ้อนในการพัฒนาขีดความสามารถเพิ่มขึ้น จนทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า เทคโนโลยี อันมีผลต่อมนุษย์ด้านการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าจากในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน มนุษย์จะต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ใหม่ในการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สมดุล โดยใช้องค์ความรู้ในเรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันด้านการผสมกลมกลืนอย่างมีดุลยภาพของระบบนิเวศ (Ecologic Harmony) และการสร้างความยั่งยืนของระบบนิเวศ (ณฤณีย์ ศรีสุข, 2564) การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมีความสำคัญกับระบบวัฒนธรรมควบคู่ไปกับระบบนิเวศของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นที่ระบบนิเวศและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มนุษย์ใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน (อนุกุล ต้นสุพล, 2559) เป็นการพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุที่ดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจ การดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนนั้นได้รับผลกระทบโดยตรงจากความเจริญที่เข้ามา ผลกระทบนี้มีผลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิม ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของการปรับตัว การเปลี่ยนค่านิยมและการขาดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งมนุษย์และธรรมชาติอยู่ร่วมกันมาโดยตลอด ไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะแต่เดิมก่อนที่จะมีศาสนาใด ๆ เกิดขึ้นมาในโลก มนุษย์ก็นับถือธรรมชาติมาก่อนว่า เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ (ธนู แก้วโอภาส, 2549) มนุษย์จึงอาศัยสิ่งแวดล้อมและมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิดจนไม่สามารถแยกจากกันได้

ความเชื่อเรื่องผีอยู่คู่กับสังคมไทยมานานและจะอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไปต่างแต่บทบาทอาจจะลดลง เนื่องจากมีความเชื่ออื่นเข้ามาแทนที่ เช่น ความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ (มาลา คำจันทร์, 2544) ถึงแม้ในปัจจุบันโลกมีความเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ การคมนาคม สาธารณสุข (เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทย์, 2563) การขยายตัวของชุมชนเมืองหรือชนบทและการมีประชากรที่เพิ่มขึ้นก่อให้เกิดการพัฒนาด้านความคิด ระดับการศึกษา สังคมวัฒนธรรมและเทคโนโลยีที่มีความสลับซับซ้อน แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องผีก็ยังไม่สูญ

หายไปจากสังคมไทย ในปัจจุบันในบางชุมชนเมื่อเกิดสิ่งใดหรือเหตุการณ์ใดที่เกิดขึ้นอย่างผิดปกติและหาสาเหตุไม่ได้ก็จะคิดว่า เป็นผีก่อนเสมอ จนกว่าจะหาสาเหตุได้ ด้วยคติความเชื่อและการนับถือผี มนุษย์ได้อิงอาศัยนำมาใช้ตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตให้มีความมั่นคงปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ด้านความสงบสุขในสังคม ด้านการทำให้หมากินและการประกอบอาชีพ และด้านสุขภาพ การเจ็บไข้ได้ป่วย (เบญจภักค์ เจริญมหาวิทย์, 2563) ความเชื่อนี้จึงเป็นการยอมรับที่แต่ละบุคคลได้รับการรับรู้หรือเรียนรู้ร่วมกันในสังคมที่มีการปฏิบัติถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนตกผลึกเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ และสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาหรือด้วยวิวัฒนาการ รวมไปถึงด้านพัฒนาการของสังคม (สามารถ ใจเตี้ย, 2561) ความเชื่อและการนับถือผีที่สามารถช่วยรักษาทำให้มนุษย์หายจากอาการเจ็บป่วยนั้นนับมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะมนุษย์เชื่อว่า การเจ็บป่วยบางอย่างเกิดจากการกระทำของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ คนในสังคมส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากผีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ บทบาทของความเชื่อผีและพิธีกรรมยังตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชน ทั้งในเรื่องความปลอดภัยในการดำรงชีวิต การเจ็บไข้ได้ป่วย โดยผ่านการพยากรณ์ (ทำนาย) ของผู้ประกอบพิธีหรือร่างทรง ปัจจุบันคนในชุมชนได้มีการยอมรับการรักษาจากการแพทย์สมัยใหม่ ในการวินิจฉัยและการรักษาโรค ประกอบกับการรักษาโรคที่อาศัยความเชื่อเรื่องผี ไสยศาสตร์ และพิธีกรรมมาช่วยในเรื่องของการสร้างขวัญกำลังใจ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชน รวมทั้งตอบคำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์ประวัติศาสตร์ของคนในชุมชนและการตั้งถิ่นฐานจนเป็นชุมชนในปัจจุบันท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของคนในพื้นที่ชุมชนได้อีกด้วย (พัฒนา กิตติอาษา, 2544) ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็นสาเหตุของการป่วย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ซึ่งตามความเชื่อแล้วมีทั้งผีดีและผีร้ายที่เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วย ความเชื่อเรื่องขวัญของแต่ละคนที่เชื่อว่า หากขวัญออกจากตัวจะทำให้ผู้นั้นเจ็บป่วยหรือถึงแก่ความตาย ความเชื่อเรื่องฤกษ์และโชคชะตาที่ทำให้แต่ละคนนั้นจะมีเคราะห์หรือเจ็บป่วยเกิดขึ้นได้ เมื่อระบบความเชื่อนี้มีมาผสมผสานเข้ากับพระพุทธศาสนา ความหลากหลายในการรักษาสุขภาพของผู้คนในแต่ละพื้นที่ แต่ละวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันจนทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูและสนับสนุนด้านการรักษาสุขภาพร่างกายให้หายจากอาการเจ็บป่วย ดังเช่นคติความเชื่อและการนับถือผีนี้จึงผูกพันและเชื่อมโยงกับวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์จึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลรักษาด้านสุขภาพร่างกาย โดยที่แพทย์แผนปัจจุบันยังไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ความเชื่อในลักษณะนี้

(เบญจภักค์ เจริญมหาวิทย์, 2563) ในการดูแลรักษาสุขภาพและการเยียวยาความเจ็บป่วยจึงต้องใส่ใจทั้งมิติทางกายภาพ จิตใจ สังคมและมิติทางจิตวิญญาณอย่างเป็นองค์รวม (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และประชาธิป กะทา, 2550)

บ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง คนในชุมชนบ้านปงวังมีการนับถือผี เช่น ผีปู่ย่า ผีแม่ธรณี และผีเสื้อบ้าน ฯลฯ ซึ่งเป็นการนับถือที่สืบทอดมาตั้งแต่ในอดีต เมื่อคนในชุมชนไม่สบายหรือมีอาการไม่ปกติ ในการรักษาทางร่างกายก็มีการพึ่งพาสมุนไพร โดยมีหมอยาหรือแพทย์พื้นบ้านเป็นผู้จัดสมุนไพรตามอาการ ในส่วนของการรักษาทางใจนั้นจะต้องมีการทำพิธีกรรมต่าง ๆ มีการถามผีว่าหน่อหนึ่ง สอบถามสาเหตุจากผีและมีการรักษาตามที่ได้รับคำแนะนำ นอกจากนี้ ชุมชนบ้านปงวังยังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่สัมพันธ์กับคนในชุมชน พื้นที่ภูมิประเทศและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ถือเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ ทรัพยากร ความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเป็นนิเวศวัฒนธรรมชุมชนในการจัดสรรและอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กับคนในชุมชนได้ใช้สอยอย่างยั่งยืน สิ่งที่สำคัญที่ส่งผลให้พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ ความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ จากแต่เดิมมีการรักษาด้วยความเชื่อ พิธีกรรมและสมุนไพรพื้นบ้านทั้งหมด แต่ในปัจจุบันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป มีการจัดตั้งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอ ชาวบ้านได้รับความรู้ความเข้าใจด้านการดูแลสุขภาพ ทำให้การรักษาในรูปแบบเดิมลดน้อยลงไป ดังนั้น จึงทำให้คนในชุมชนเกิดการปรับตัว มีการนำเอาการรักษาตามแพทย์แผนปัจจุบันเข้ามาผสมผสาน ทั้งนี้ อำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวข้องก็ยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านปงวัง โดยเป้าหมายส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมกำลังใจให้ผู้ที่ศรัทธามีกำลังใจในการแก้ไขปัญหาที่ตนเอง ครอบครัวและชุมชนที่กำลังประสบพบเจออยู่ในขณะนั้น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรม พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาของบ้านปงวัง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเรื่องของพิธีกรรม ความเชื่อและชุมชนมีการปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมอย่างไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่ความเจริญเข้ามาสู่ชุมชน และการศึกษาในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี ที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีของบ้านปงวัง
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาของชุมชน บ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี ที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษา ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 22 คน ประกอบด้วยกลุ่มที่ 1 พระสงฆ์และผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 2 ร่างทรง ผู้ประกอบพิธีกรรมและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านปงวัง จำนวน 3 คน และในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 10 คน ประกอบด้วย 1. ผู้นำชุมชนและพระสงฆ์จำนวน 4 คน 2. ร่างทรง ผู้ประกอบพิธีกรรมและปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 3 คน 3. เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านปงวัง จำนวน 1 คน 4. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 2 คน
3. พื้นที่การวิจัย ได้แก่ บ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลและวิธีการสร้างเครื่องมือ พร้อมทั้งการหาคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริงและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ร่างทรง ผู้ประกอบพิธีกรรม ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มงานสาธารณสุข ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม: พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ การรักษาของชุมชนบ้านปงวัง 2) แบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มระหว่างผู้วิจัยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของ

คนในชุมชนในการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี ที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ การรักษาของชุมชนบ้านปงวัง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาในประเด็นนิเวศวิทยาวัฒนธรรม: พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ การรักษาของชุมชนบ้านปงวัง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้ 1) การศึกษาเอกสาร ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา ซึ่งมีผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการสรุปผลและการเขียนงานวิจัย ดังนั้น การศึกษาเอกสารต้องใช้ความละเอียดรอบคอบและครอบคลุมทุกด้านของการวิจัยเพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและมีคุณภาพ 2) การศึกษาภาคสนาม โดยการลงสำรวจพื้นที่ชุมชนและดำเนินการสนทนากลุ่มระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบมีโครงสร้าง และแบบไม่มีโครงสร้าง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการสรุป สาระสำคัญ นำมาจัดประเภทจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยทำการถอดข้อความจากการบันทึกข้อมูล และการสังเกต จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผี ที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ การรักษาของบ้านปงวัง

1) ลักษณะนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปงวังในอำเภอวังเหนือ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยพื้นที่ป่าชุมชนและแม่น้ำวังมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชน การจัดการป่าไม้ และการประกาศเป็นป่าชุมชนมีเป้าหมายในการรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านยังคงปฏิบัติพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การนับถือผีเจ้าป่าเจ้าเขาและการเลี้ยงผีตองเพือกป้องกันป่าและแหล่งน้ำ ซึ่งช่วยส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน พิธีกรรมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ทำให้ชุมชนบ้านปงวังสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

2) ชุมชนบ้านปางวังมีความเชื่อเรื่องผีที่สืบทอดมายาวนาน โดยเชื่อว่า ผีมีอยู่ทุกที่และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิต ชาวบ้านนับถือผีดีที่ช่วยปกป้องคุ้มครองและเกรงกลัวผีร้ายที่อาจทำให้เกิดการเจ็บป่วยหรือเหตุการณ์ไม่ดี การรักษาเมื่อเจ็บป่วยในอดีตจะใช้วิธีการถามผีและการรักษาด้วยสมุนไพรและคาถาอาคม แม้ปัจจุบันการรักษาแบบดั้งเดิมจะลดลงเพราะการแพทย์สมัยใหม่ ความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงมีอยู่ในชุมชน

3) ความสัมพันธ์ระหว่างนิเวศวิทยาวัฒนธรรมกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีในชุมชนบ้านปางวังแสดงถึงการผสมผสานระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารกับวิญญาณเพื่อพยากรณ์และรักษาโรค ซึ่งสร้างความเคารพและความสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมแสดงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุขในชีวิตประจำวัน

2. การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวกับการพยากรณ์การรักษาของชุมชน

1) การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีในชุมชนบ้านปางวังสะท้อนถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมเพื่อรับมือกับสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พิธีกรรมดั้งเดิมเช่นการสืบทอด การเรียกขวัญและการส่งเคราะห์ได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาและขั้นตอนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบและข้อจำกัดของปัจจุบัน ส่วนบทบาทของผู้ประกอบการพิธีและสถานที่จัดพิธีกรรมก็มีการปรับตัวตามความต้องการของยุคสมัย แม้พิธีกรรมบางอย่างยังคงถูกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การเลี้ยงผีปู่ย่า แต่การปฏิบัติเหล่านี้ได้ลดน้อยลงในชีวิตประจำวันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและค่านิยมของคนรุ่นใหม่

2) ปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลง คือ ชุมชนบ้านปางวังมีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับผีที่เชื่อมโยงกับภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ เช่น การย้ายถิ่นฐาน การตัดไม้ทำลายป่า ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ฯลฯ ส่งผลให้พิธีกรรมและความเชื่อมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมในด้านเศรษฐกิจและสังคม การเดินทางและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการทำงานและศึกษานอกพื้นที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและผสมผสานวัฒนธรรมใหม่เข้ากับท้องถิ่น การเข้ามาของคนต่างถิ่นยังนำความรู้ด้านการแพทย์สมัยใหม่เข้ามา ทำให้การรักษาสุขภาพในชุมชนดีขึ้นและสะดวกมากยิ่งขึ้น การคมนาคมที่สะดวกช่วยให้การ

แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและความเชื่อดำเนินไปอย่างราบรื่น ชุมชนบ้านปงวังจึงสามารถรักษาความสำคัญของความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิม พร้อมกับเปิดรับและปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การปรับตัวของชุมชนบ้านปงวังต่อการเปลี่ยนแปลงด้านพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างการรักษาพื้นบ้านกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ชุมชนนี้ยังคงใช้พิธีกรรมดั้งเดิมร่วมกับการรักษาทางการแพทย์สมัยใหม่ โดยหมอพื้นบ้านและหมอแผนปัจจุบันทำงานควบคู่กันไปเพื่อให้การรักษามีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน การใช้สมุนไพรและพิธีกรรมยังคงมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะในด้านสุขภาพจิตและการรักษาแบบองค์รวม แม้ความสนใจของคนรุ่นใหม่ที่หันไปศึกษาหรือทำงานนอกพื้นที่และการพัฒนาเทคโนโลยีจะทำให้ความสำคัญของพิธีกรรมดั้งเดิมลดลง แต่ชุมชนยังคงพยายามรักษาความเป็นเอกลักษณ์และปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เข้ากับยุคปัจจุบัน การปรับปรุงวิธีการรักษาเพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางการแพทย์และวิทยาการใหม่

3. รูปแบบการปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ การรักษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

1) ชุมชนบ้านปงวังผสมผสานการรักษาแบบดั้งเดิมกับการแพทย์สมัยใหม่ โดยรักษาทั้งร่างกายและจิตใจ ผ่านการใช้ทั้งแพทย์สมัยใหม่และแพทย์พื้นบ้าน พิธีกรรมแบบดั้งเดิมยังคงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือธรรมชาติและรักษาความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชน แม้จะมีการแพทย์สมัยใหม่เข้ามา แต่ชุมชนยังคงรักษาพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมไว้

2) การปรับตัวด้านวิถีคิดเกี่ยวกับการพยากรณ์และการรักษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนสะท้อนถึงความยืดหยุ่นและการเปิดกว้างต่อวิธีการรักษาที่หลากหลาย ชุมชนเริ่มผสมผสานการรักษาแบบดั้งเดิมที่มีรากฐานจากความเชื่อและพิธีกรรมเข้ากับการแพทย์สมัยใหม่ การปรับปรุงนี้แสดงถึงความพยายามในการสร้างระบบการรักษามีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งไม่เพียงตอบสนองต่อความต้องการด้านร่างกาย แต่ยังรักษาความสมดุลทางจิตใจและความสัมพันธ์ในชุมชน

3) การปรับตัวด้านความสัมพันธ์ในสังคมที่เกี่ยวกับการพยากรณ์และการรักษาในชุมชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงสะท้อนถึงการเชื่อมโยงและการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน โดยการยอมรับการรักษาที่หลากหลาย ทั้งจากผู้ประกอบพิธี แพทย์พื้นบ้านและแพทย์สมัยใหม่ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมยังคงมีบทบาทในการสร้างความสามัคคีในชุมชน

เช่น การเลี้ยงผีเสื้อบ้านที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างสมาชิกผ่านประเพณีและการรักษาร่วมกัน

อภิปรายผล

1. ลักษณะนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปงวังในอำเภอวังเหนือ สะท้อนความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยชุมชนพึ่งพาป่าชุมชนและแม่น้ำวังในการดำรงชีวิต เช่น การหาอาหารและน้ำใช้ พร้อมทั้งมีการจัดการทรัพยากรผ่านการประกาศป่าชุมชนเพื่อรักษาสมดุลระหว่างวิถีชีวิตและระบบนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพิเชฐ สายพันธ์ (2560) ที่ระบุว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนช่วยสร้างความยั่งยืนทั้งในเชิงนิเวศและวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับสมชาย ปานใจ (2562) ที่ชี้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการทรัพยากรส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภูมิวัฒนธรรมของศรีศักร วัลลิโภดม (2566) ที่ชี้ให้เห็นว่า ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อเป็นตัวกำหนดรูปแบบการใช้ชีวิตและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ พิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การนับถือผีเจ้าป่าเจ้าเขาและการเลี้ยงผีตองเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าและแหล่งน้ำของชุมชน ความเชื่อที่ว่า ป่าและน้ำมีเจ้าที่คอยดูแล ทำให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน พิธีกรรมดังกล่าวยังส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน โดยมีบทบาทเป็นกลไกทางสังคมที่สร้างความร่วมมือและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม บทบาทของผู้ประกอบพิธีในการสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น การพยากรณ์และการรักษาโรค เป็นตัวอย่างของการประสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับการจัดการชีวิตประจำวันในชุมชน ความเชื่อดังกล่าวมีผลต่อมิติทางจิตวิญญาณของชุมชน ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศรีศักร วัลลิโภดมที่มองว่า ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติมีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ในบริบทปัจจุบันความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนยังมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับที่ธนศวรร์ เจริญเมือง (2562) กล่าวถึงการปรับตัวของชุมชนในชนบทที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการพัฒนา พิธีกรรมและความเชื่อในผีเจ้าที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความมั่นคงทางจิตใจและการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนท่ามกลางความทันสมัย

2. การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีในชุมชนบ้านปวงวังสะท้อนถึงความยืดหยุ่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี โดยแม้ว่าพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การสืบทอด การเรียกขวัญและการส่งเคราะห์ยังคงได้รับการสืบทอด แต่ชุมชนได้มีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมเหล่านี้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เช่น การลดขั้นตอนที่ซับซ้อนหรือปรับให้กระชับเพื่อให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านเวลาและพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิตราภรณ์ นิลสุวรรณ (2561) ที่ระบุว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของความเชื่อและพิธีกรรม รวมถึงแนวคิดของวรรณาทองสุข (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมในยุคปัจจุบันสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความทันสมัย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของอภินันท์ สุวรรณรักษ์ (2563) ที่กล่าวถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในชนบทที่ส่งผลให้ชุมชนต้องปรับตัวทั้งในแง่การใช้พื้นที่ การประกอบพิธีและการสร้างบทบาทใหม่ให้กับผู้นำทางวัฒนธรรมด้านการแพทย์ การผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับการแพทย์สมัยใหม่ในชุมชนบ้านปวงวังช่วยสร้างสมดุลระหว่างความเชื่อกับวิทยาศาสตร์ เช่น การรักษาด้วยสมุนไพรและการเสริมจิตใจด้วยพิธีกรรมดั้งเดิมควบคู่กับการใช้ยาสมัยใหม่ แนวทางนี้สอดคล้องกับงานของนฤมล ชูจันทร์ (2561) ที่ระบุว่า การปรับตัวของชุมชนชนบทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

3. ชุมชนบ้านปวงวังสะท้อนถึงความสามารถในการผสมผสานระหว่างการรักษาแบบดั้งเดิมกับการแพทย์สมัยใหม่ โดยยังคงให้ความสำคัญกับการดูแลทั้งร่างกายและจิตใจผ่านสองแนวทางนี้ พิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การเรียกขวัญหรือการรักษาโดยหมอพื้นบ้านยังคงมีบทบาทในการเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือธรรมชาติและเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน ขณะเดียวกันชาวบ้านก็นำการแพทย์สมัยใหม่เข้ามาใช้ในการรักษาอาการทางกายที่ต้องการวิธีการที่ทันสมัยและแม่นยำ การผสมผสานดังกล่าวแสดงถึงความยืดหยุ่นและการเปิดรับสิ่งใหม่โดยไม่ละทิ้งรากฐานทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกิตติภาพ พูลสุข (2562) ที่ระบุว่า การผสมผสานวิธีการรักษาแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ในชุมชนท้องถิ่นช่วยสร้างระบบการดูแลสุขภาพที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับจิตสุภา แก้วคำ (2564) ที่กล่าวว่า ความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมมีบทบาทสำคัญในการรักษาความสมดุลทางจิตใจและสร้างความเป็นสามัคคีในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับการอธิบายของวิภา จำปาวัลย์ และคณะ (2560) ที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ไทย

วน ไทยใหญ่ที่มีการรักษาความเชื่อเรื่องขวัญในช่วงการเปลี่ยนผ่านชีวิต โดยมีการจัดการร่วมกันระหว่างผู้ป่วย พระสงฆ์ ผู้ประกอบพิธีกรรม (หมอขวัญ) และญาติพี่น้อง เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ทำให้ผู้ป่วยมีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น การยอมรับการรักษาที่หลากหลายและการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ประกอบพิธี แพทย์พื้นบ้านและแพทย์สมัยใหม่ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างสมาชิกผ่านประเพณีและการรักษาร่วมกัน เช่น การเลี้ยงผีเสื้อบ้านที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับสามารถ ใจเตี้ย และวรางคณา สินธญา (2562) ที่เห็นว่า การสร้างเสริมสุขภาพชุมชนภายใต้ความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) ในการดำเนินกิจกรรมตามความเชื่อดังกล่าวจะเชื่อมโยงกับครอบครัวและญาติมิตรที่ต้องพึ่งพาเกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ภายใต้โครงสร้างชุมชนและสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่

องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษานี้ค้นพบประเด็นสำคัญที่สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1. นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของชุมชน บ้านปงวังมีความผูกพันกับป่าชุมชนและแม่น้ำวัง ชุมชนมีการจัดการและดูแลป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ รวมถึงการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อป้องกันการบุกรุกและรักษาป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านยังมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติผ่านพิธีกรรมที่สืบทอดมา ซึ่งเป็นการเคารพและปกป้องรักษาป่าและแหล่งน้ำ

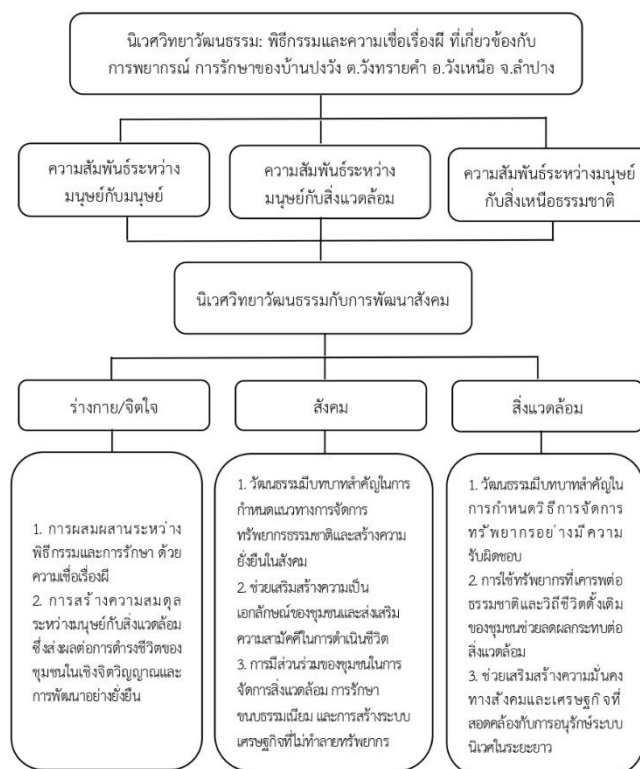
2. ชุมชนบ้านปงวังมีความเชื่อเรื่องผีที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ผีถูกนับถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาผืนป่าและชุมชน การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงผีตุง ผีขุนน้ำและการถามผียามหนึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและการรักษาสุขภาพจิตใจของชาวบ้าน พิธีกรรมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน การปฏิบัติต่อผีด้วยความเคารพไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับธรรมชาติ แต่ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

3. พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา ขั้นตอนและผู้ประกอบพิธีเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง โดยยังคงรักษาแก่นแท้ของความเชื่อดั้งเดิมไว้ แต่การหาผู้สืบทอดความรู้ เนื่องจากวิถีชีวิตและค่านิยมของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ที่พร้อมจะสืบทอดลดน้อยลง และในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและการคมนาคมมีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาพิธีกรรมและความเชื่อในชุมชนบ้านปงวัง ซึ่งช่วยให้ความเชื่อ

และพิธีกรรมยังคงมีความสำคัญและความหมายต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนในยุคปัจจุบัน

4. การรักษาของแพทย์พื้นบ้านยังคงมีบทบาทสำคัญในด้านการรักษาโรคไม่รุนแรงและสุขภาพจิต โดยใช้พิธีกรรมและสมุนไพรท้องถิ่นร่วมกับความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ในส่วนของแพทย์แผนปัจจุบันมักใช้ในการรักษาโรครุนแรงและต้องการการรักษาเฉพาะทาง โดยมีการใช้ยาและเทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ ชุมชนมีการนำการรักษาแบบผสมผสาน โดยใช้แพทย์พื้นบ้านและแพทย์แผนปัจจุบันร่วมกันเพื่อประสิทธิภาพสูงสุด

ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนผังองค์ความรู้ในเวทีวิทยาวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สิ่งแวดล้อมและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเน้นให้เห็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสังคม 3 ด้าน ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ในเวทีวิทยาวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม

สรุป

ชุมชนบ้านปงวังมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศป่าชุมชนและแม่น้ำวัง ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและวัฒนธรรม โดยชุมชนรักษาพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขาเพื่อปกป้องป่าและแหล่งน้ำ สะท้อนถึงความเชื่อที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างความเคารพต่อธรรมชาติและปกป้องแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีโครงการรักษาโรคด้วยสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ความรู้และรักษาสุขภาพอย่างยั่งยืน ความเชื่อเรื่องผีในชุมชนส่งผลต่อการรักษาโรคในอดีต แม้ปัจจุบันการแพทย์สมัยใหม่จะเข้ามามีบทบาท แต่ความเชื่อเรื่องผียังคงมีอยู่ในนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชุมชนสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างมนุษย์ สิ่งเหนือธรรมชาติและธรรมชาติ โดยพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีสร้างความเคารพและความสามัคคีในชุมชน รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมแสดงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุขในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีในชุมชนบ้านปงวัง สะท้อนการปรับตัวของวัฒนธรรมเพื่อรับมือกับสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยพิธีกรรมดั้งเดิมได้รับการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและขั้นตอนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนี้คือการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนำไปสู่การผสมผสานระหว่างการแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ชุมชนยังคงใช้พิธีกรรมดั้งเดิมควบคู่กับการรักษาสมัยใหม่เพื่อให้การรักษามีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน รูปแบบการปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนมี 3 รูปแบบ คือ 1) การปรับตัวด้านร่างกายที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2) การปรับตัวด้านวิถีคิดที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน 3) การปรับตัวด้านความสัมพันธ์ในสังคมที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ การรักษาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กิตติภพ พูลสุข. (2562). *การผสมผสานภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการแพทย์แผนปัจจุบันในชุมชนชนบท*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และประชาธิป กะทา. (2550). *สุขภาพปฐมภูมิ บริการปฐมภูมิ จากปรัชญาสู่ปฏิบัติสุขภาพมิติใหม่*. นนทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.).
- จิตรารณ นิลสุวรรณ. (2561). *ความยืดหยุ่นของพิธีกรรมท้องถิ่นในบริบทสังคมปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตสุภา แก้วคำ. (2564). *บทบาทของพิธีกรรมในชุมชนต่อการรักษาความสัมพันธ์และสุขภาพจิตในยุคปัจจุบัน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณฤณีย์ ศรีสุข. (2564). *นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ*. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง*. 10 (1), 187-202.
- ธนู แก้วโอภาส. (2549). *ศาสนาโลก*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- ธเนศวร เจริญเมือง. (2562). *การเปลี่ยนแปลงในชนบทไทย: การปรับตัวและความอยู่รอด*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นฤมล ชูจันทร์. (2561). *การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมในชนบทไทย: แนวทางสู่ความยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจภักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย. (2563). *ลำผีฟ้า โลกทัศน์ความเชื่อด้านการรักษาสุขภาพของชาวอีสาน*. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*. 7 (2), 76-87.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2544). *ทรงเจ้าเข้าผีในวัฒนธรรมสุขภาพไทย*. รายงานการวิจัย. โครงการวิจัยความหลากหลายของวัฒนธรรมสุขภาพในสังคมไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พิเชฐ สายพันธ์. (2560). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในมิติของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มาลา คำจันทร์. (2544). *เล่าเรื่องผีล้านนา*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- วรรณาทองสุข. (2563). *การปรับตัวของความเชื่อและพิธีกรรมในยุคสมัยใหม่: การศึกษาเปรียบเทียบในพื้นที่ชนบทและเมือง*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (31 มีนาคม 2566). *ปริทัศน์ความเชื่อเรื่องผีในประเทศไทย*. งานเสวนาวิชาการ หัวข้อ "ปริทัศน์ความเชื่อเรื่องผีในประเทศไทย" กรมศิลปากร. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2566, จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_105176

- สมชาย ปานใจ. (2562). บทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ: กรณีศึกษาป่าชุมชน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สามารถ ใจเตี้ย และวรางคณา สินธยา. (2562). ฝั่ล่านนาในมิติการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. 14 (2), 161-169.
- สามารถ ใจเตี้ย. (2561). การสื่อสารพิธีกรรมล้านนาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*. 6 (2), 142-151.
- สุวิภา จำปาวัลย์ และคณะ. (2560). พิธีกรรมเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพจิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ไทยวน ไทใหญ่: การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงภายใต้อิทธิพลของสังคมโลกาภิวัตน์. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนุกุล ต้นสุพล. (2559). นิเวศวิทยาวัฒนธรรม: กฎแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 12 (1), 193-221.
- อภินันท์ สุวรรณรักษ์. (2563). ผลกระทบของเศรษฐกิจชนบทต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Steward, J. H. (1955). *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution*. Urbana, IL: University of Illinois Press.